

Kovács Eszter

ÚGY TESZÜNK, MINTHA

Az ember, aki csak azt tudta mondani, amit olvasott. Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház

Miután a pandémia egy határozott és fájdalmas tollhúzással átírta színházba járó szokásainkat, és előadást, színészt, nézőt szorított a virtuális térbe, nehezen tudtam rávenni magam, hogy képernyő elé ülve elégtsem ki a színház utáni vágyamat. Ha mégis megpróbáltam digitális színházat nézni, fél órán belül általában már a telefonomat nyomkodtam, de olyan is volt, hogy teljesen elkalandoztak a gondolataim, és csak egy határozottabb hanglejtés vagy valamilyen erősebb zaj tudott visszarántani az online előadás világába.

De mi történik akkor, ha valami olyan elé ül le az ember, amiről nem tudja eldönteni, mi az valójában? Nyilvános próba? Színházi előadás? Felolvasószínház? Film vagy tévéjáték? Valóságshow? Valahol mindegyik és egyik sem, ezek összegyúrása és markáns elkülönítése a produkció, amit láttam; egy nem ad hoc helyzet hozta alkotói döntés, hanem egy erős rendezői koncepció, ami a szemem előtt két, egymástól szétválasztott játéksíkot teremtett.

Áprilisban került hozzám a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház előadásának felvétele. *Az ember, aki csak azt tudta mondani, amit olvasott*, Adrian Sitaru többszörösen díjazott film- és színházi rendező forgatókönyve nyomán és az ő rendezői elképzeléseiből készült ösbe-mutató, amit a társulat szokatlan formában – közönség nélkül – még január 24-én mutatott be. Dicséretesen alkalmazkodva a járvány okozta helyzethez, streamelt előadásként, egy színház a színházban, valóság a valóságban produkcióval lett gazdagabb a temesvári magyar társulat 2020/2021-es évada.

Az egyik statikus kamera a nézőtér felől láttatta a történéseket, ez tükrözte a színházi valóságot. A másik, a kulisszák mögül vitt egy erőteljesebb, filmesebb, mozgóbb perspektívát az előadásba. Bár szinkronban majdnem végig homlokegyenest ugyanaz történt „élőben” és filmen (kivéve amikor a hátsó kamera a színpalak mögé kísért egy-egy szereplőt), és igazán izgalmas volt, hogy előlről és hátulról is láthattam mindent, mégis azt éreztem, annak itt tétje lesz, hogy melyik kameraállásra fókuszálok majd. Bár a fenti, filmes kép már színeiben is egy szememnek vonzóbb világot adott, mégis inkább maradtam a jól bevált, nézőtéri valóságnál, mert végül is rendhagyó módon, de színházba jöttem.

A díszlet és a jelmez (Velica Panduru) a maga egyszerűségével tökéletes összhangban van az előadás koncepciójával. Egy átlagos lakás nappalijában vagyunk, aminek központi helye egy jól

körbeülhető étkezőasztal. Itt hangzanak el a nagy és súlyos mondatok, mint ahogy a valóságban is gyakran ebéd vagy vacsora közben beszéljük meg az élet fontos dolgait. A jelmezek többsége is beleillik a mindennapos viseletek sorába: póló, farmer, garbó, egyszerű szabású ruha, minden, ami szokványosan előfordulhat egy néző szekrényében is. Egyedül Bogdán visel valamivel eltérőbbet a többiekől (fejkendőt), de ezzel sem kitűnni akar, csupán – gyanítom – ilyen a stílusa.

A történethez hozzátartozik, hogy Sitarunak nem ez az első úgynevezett mixed reality, vagyis kevertvalóság-előadása. Már 2018-ban a kolozsvári *Illegitim* előadásban is találkozhattak hasonló koncepcióval a nézők. Érezhető is volt végig, hogy amit látok, az nem kísérleti jelleggel készült, nem szárnypróbálgatás, hanem egy rendező tūpontos elképzelése többféle valóságról, amihez egy szokatlanabb alkotói esztétikai látásmód társult. Egy izig-vérig művészeti alkotás kibontakozását láthattam képernyőn, ami amellett, hogy több perspektívából szemléltette a valóságot, megragadta az illékonyt, megmutatta a „láthatatlant” is.

A darab négy részre van tagolva. Az elsőben egy szerelmes pár húzd meg, ereszd meg beszélgetése adja a kissé lomhább kezdést. Hol Kocsárdi Levente és Vajda Boróka, hol pedig az általuk megformált Kozma és Zsülie beszélget, valaki bejön, megzavarja őket, kimegy. A háttérben okoseszközök kelnek életre, a Facebook Messenger üzenetküldő hangja minduntalan megtöri a párbeszédet. Közben az alaprobléma rém egyszerű: a lány magányos a kapcsolatban, ezért szakítani akar, a fiú pedig gyözködi ennek ellenkezőjéről. A színpadi események innen már szinte észrevétlenül csúsznak át egy másfajta színházi valóságba. Egyik pillanatban még mintha csak egy szövegösszmondót néznék, azután már egy tágas polgári lakás nappalijába leskelődöm, aminek ebédlőasztala mellé hat fiatal ült le. És ezzel máris kezdetét vette a második rész, amiben kendőzetlenül kerülnek terítékre egyetemes kérdések, dilemmák, olyanok – például az abortusz problematikája –, amik a az előadás egészében is meghatározó szerephez jutnak majd.

Az ember, aki csak azt tudta mondani, amit olvasott. Fotó: Petru Cojocaru



Mă ajută și colegii,
dar îmi trebuie și personajele.



A fiatalok egy forgatókönyv apropóján beszélgetnek az egyén tudatáról és a szabad akaratról, a tettek következményeiről. Sitarura jellemző, hogy munkáiban gyakorta feszeget hétköznapi morális kérdéseket, egyik ilyen visszatérő dilemmája például az, hogy a cél vajon képes-e szentesíteni az eszközt. Az előadásból egyértelmű válasz ugyan nem kaptam sem erre, sem más feldobott témára, azonban útravalót igen, így volt amin gondolkodnom a későbbiekben.

Sitarut filmes berkekben mint a román új hullám fiatalabb képviselőjét szokás emlegetni, ha pedig új hullám, akkor értelemszerűen a neorealizmus dramaturgiája is jelen van. Az előadás poétikája, ami szerint a világ társadalmi valóságként (is) értelmezhető, nem ad egyértelmű válaszokat, de hiányérzetem nem volt ettől. Egyetlen problémának sem volt lezárása, nem jött kielégítő válasz semmire, csupán nagy meggyőződések, személyes igazságok hangoztak el. Egyszerűen csak ott vagyunk hat ismeretlen, ám nagyon is hétköznapi figura valóságában, és letisztult, naturalisztikus, olykor húsba vágó problémákra keressük velük együtt a válaszokat. Valahol a saját válaszaimat is kerestem, ami kifejezetten megragadó, mert őket hallgatva, a képernyőre tapadva egy percre sem lankadt a figyelmem. Most nem volt időm az elkalandozásra, mert végig azt éreztem, ha lemaradok, kimaradok valamiből.

Ahogy haladtam előre a sztoriban, egyértelművé vált, hogy az alkotók nem egyfajta egyetemes értékrendszer igazságáról akarnak meggyőzni. Itt mindenkinek igaza volt, közben pedig azon töprengtem, vajon én milyen pro és kontra érveket tudnék felhozni, ha akkor és ott annál az asztalnál ülnék.

Nem volt egyszerű dolgom a dialógusok megértésében, mert a szereplők nem következetesen, összefüggő mondatokban beszélgetnek egymással, és az is nehezítő tényező volt, hogy egy-egy színész még ki-kiszólt a szerepe mögül is. Könnyed, pörgős játéknyelvük néhol még az improvizáció hatását is keltette, de ettől csak még életszerűbbé vált az egész.

Olyannak láttam a darab szereplőit, mint Csehov figuráit, akik az élet nagy dolgairól filozófálnak egy térben, egy időben, azonban mégis mintha elbeszelnének egymás mellett. Párbeszédeik már-már monológokhoz közelítettek, a szereplőknek alapvetően nincs szükségük beszélgetőpartnereik reagálására.

A fiatalok – akik közül négyen testvérek – kilakoltatás előtt állnak, erre pedig egyikük, egy kellőn elszánt és dörzsölt rendező szakos hallgató (Rómeó), azt találja ki, hogy egy film tökéletes alibi lenne arra, hogy kiraboljanak egy bankot. Ezzel megszerzik a maradásukhoz szükséges eurót, és talán azt is igazolhatják, hogy akár egy rablás vagy egy gyilkosság is más megvilágításba kerülhet, ha az valamilyen magasztosabb, nemesebb ügy érdekében történik.

A szereplők nagy többségéről nem sokat tudunk meg. Bár folyamatosan beszélnek, interakcióban vannak egymással, érdemi információk nem kerülnek elő róluk. Kényszeres locsogás az egész, ami főleg arra emlékeztet, mikor valamilyen kellemetlen helyzetben az ember csak azért beszél, hogy oldja magában a feszültséget. Ebben általában semmilyen mélyebb tartalom, drámaiság nincs, a teátrális jelenlét is csekély, éppen ezért a színészek megnyilvánulásai sem lettek túldíszítettek, árnyaltak, inkább hétköznapiságuk és természetességük dicsérendő. Egyedül Kozma (Kocsárdi Levente) figurája az, akiről valami konkrétum is elhangzik, miszerint „csak azokat a dolgokat képes tudatosítani, amik a szemem keresztül érkeznek”. Itt derül ki, rá utal a cím is, *Az ember, aki csak azt tudta mondani, amit olvasott*.

A többiekéről csak sejteni lehet ezt-azt. Szása (Lőrincz Rita) zaklatottságából például, hogy valamilyen szinten, de személyesen is érintve volt egy abortuszban. Rómeó (Czüvek Loránd) sajátos problémamegoldó képessége mögött valamiféle agresszió van. Gilda (Lanstyák Ildikó) az állandó villámhárító a testvérek között, Bogdán (Kiss Attila) és Zsülie (Vajda Boróka) ugyan kívülállóként, de mégis szorosan kapcsolódik a családhoz. Akkor mégis mi olyan izgalmas ezekben a szereplőkben? Pontosan a hétköznapiságuk. Hogy bár tele vannak rejtéllyel, megfejthetetlen titkokkal, mégis közel érzem őket magamhoz. Lehetnének akár a szomszédjaim, akiknek be-

szélgetését óhatatlanul, de kihallgatom, vagy egy valóságshow résztvevői, akiket estéről estére szemérmetlenül kukkolok csak azért, hogy le ne maradjak arról, ha végre történik velük valami.

Figyelem őket és találgatok: ki kicsoda, milyen viszonyban van a másikkal, ki hogyan fog erre vagy arra reagálni. Ezek a kimondatlanságok a feszültségteremtéshez kiváló táptalajt adnak, de a rendező nem elégszik meg ennyivel. Az egyhangúnak nem, de egysíkúnak mondható dramaturgia egy idegen megérkezésével drámai fordulatot vesz, és máris elindul a harmadik epizód. Megérkezik Mária (Tokai Andrea), és vele együtt felszínre kerül egy múltbéli történet. Megelevenedik a nőgyógyász édesapa személye és az az 1966-os romániai abortusztörvény, ami életre ítél minden megfogant dekrétgyermeket (Ceaușescu abortuszt tiltó törvényét követően, a dekrétum következtében megszületett népes generációt hívja máig így a köznyelv).

Mária – aki egyébként a lakás örököse és jogos tulajdonosa – lassan, de annál határozottabban felfedi a nem patyolat múltú, hatalommal összejátszó édesapa képét az ifjúság előtt úgy, hogy közben egy rendkívül személyes és felkavaró családtörténetet oszt meg várandós édesanyja szemszögéből.

Nem tudom levenni a szemem Tokai Andrea acélos színészi játékaról. Kicsit úgy érzem, mint ha az elmúlt másfél órában tudatlanul ugyan, de az ő megjelenését vártam volna. Megragadó színészi alakítása mellett érdes orgánuma ráz fel: minden szava, mondata karcol, a szó pozitív értelmében. Bár már az előadás kétharmadánál tartok, most kezdem el először határozottan érezni, hogy színházat nézek. Mária bejövetelével egyszerre érkezik meg az igazi drámaiság is, viszont nem tart sokáig, bármennyire is hallgatnám még. Bogdán, aki egy adott ponton ráeszmél színészi mivoltára, szó szerint fejbe kólintja Máriát egy papírdoronggal, ami ebben az esetben a valóságot szimbolizálja. Így próbálja színésztársait visszahúzni a valóság és a játszott valóság mezsgyéjéről. Hogy sikerül-e neki, azt meghagyom a potenciális néző képzetének. Mindenesetre Sitaru csavar még egy embereset a történet végén, és többszörösen is aláhúzza, hogy a színház lényegesen több annál, mint amennyit a színpadon látunk, mint ahogy a különféle realitások is merőben eltérőek lehetnek az egyes nézőpontokból adódóan.

Miközben pedig lehajtom laptopom tetejét, átfut rajtam, hogy mennyire hiányzik is az élő színház.

Az ember, aki csak azt tudta mondani, amit olvasott. Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház. Bemutató dátuma: 2021. január 24.; Rendező: Adrian Sitaru; Forgatókönyv: Adrian Sitaru; Fordította Szabó Andor; Dísztlet- és jelmeztervező: Velica Panduru; A dísztlettervező asszisztense: Sabina Reus; Videókonzultáns: Adrian Silișteanu; Videó: Mona Szűcsik, Sorin Szűcsik; Dramaturg: Balázs Nóra; Zene: Cári Tibor; Ügyelő Pataki Anna-Mária. Szereplők: Kocsárdi Levente, Lőrincz Rita, Czüvek Loránd, Vajda Boróka, Lanstyák Ildikó, Kiss Attila, Tokai Andrea, Barti Lehel András, Mátyás Zsolt Imre.